Чыла эллласе пролетарий-шамыч, ушныза! *Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!*

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

Адрес: Йошкар-Ола, Совет пӧрт, „Ямде лий" редакций.

Сталинский авиаций кече

Эрла—авиаций кече. Тиде сталинский авиацийын, Советский калыкын пайрем.

Советский авиаций тӱняште эн виян. Тидым мемнан летчик-герой-шамычна ик гана веле огыл ончыктышт. Кунам японский захватчик-шамыч Хасан ер дене провокационный кучедалмым тӱҥалыч, мемнан первокласный самолетна-шамыч самурай-шамычын самолетышт - ш а м ы ч ы м шикш-пуракын шалатыл пытарышт. Японский военщина Монгольский Народный Республикышке керылташ тӧчымыжӧ годым 660 самолетым, а ме—143 гына йомдаренна.

Белофинн-шамычым шалатыме годым мемнан военный летчик-шамычна кугу рольым модыныт. Тендан кокла гыч кӧ великий сталинский сокол—Валерий Чкаловым ок пале? Тудын Беляков да Байдуков йолташыже-шамыч дене героический Москва—Северный полюс—США перелет ыштымыжым пӱтынь тӱня шарнен шога.

Мемнан летчица-шамыч—Гризодубова, Раскова да Осипенко мӱндыркӧ да кужу жап чоҥештымаш дене тӱнямбал ӱдрамаш рекордым шынденыт. Нуным дене человечество моктана.

Мемнан сталинский авиаций ий еда эше шукырак да шукырак летчик-шамыч дене темеш. Пионер ден тунемше-шамыч коклаште летчик лияш шонышыжо кунаре! Нуно шукышт эше летчиклан огыт тунем, но авиаций паша дене заниматлат: нуно модельым ыштылыт, „Юный авиастроитель" значоклан нормым сдатлат.

Н. Т. ПЕТРУХИН—авиацийын генерал - майоржо, чапланыше летчик. Тудым нылл орден дене наградитлыме.

Фото Р. МАЗЕЛЕВЫН.

Сайын тунемаш тӱҥалына

Ме Бика шӱжарем дене коктын 4-ше классыште тунемна. Но шошым проверочный испытаний годым руш йылме дене сдатлен ыжна керт. Тыге коктынат шыже испытанийлан кодна.

Тиде мемнам намысыш пуртыш. Вет тыршен тунемына ыле гын, мемнамат моло йолташна-шамыч дене пырля шыже испытаний деч посна 5-ше классыш кусарат ыле.

Каникулыш каймекак шыже проверочный испытанийлан ямдылалташ тӱҥална. Кызыт тетрадьыште возымо правило-шамычым лудын пытарена, предложений нерген лончылена. Бика дене коктын диктантым ваш-ваш возыктена, вара проверятлена ыле. 22 июль гыч школышко консультацийыш кошташ тӱҥална, кажне кечын кок час заниматлена. Туныктышо Анна Ивановна мыланна ик гана диктантымат возыктен, мемнан шинчымашнам, испытанийлан ямдылалтмынам терген нале. Ме Бика дене коктынат „хорошо" оценкым налын улына.

Ынде шыже испытанийымат сайын сдатлен кертына, манын ӱшанена. А у тунемме ийыште первый кече гычак тыршен тунемаш тӱҥалына.

МАРУСЯ БАСКАЛЬ.

Йошкар-Ола,
4-ше номеран школа.

КОК КЕЧЕ ГЫЧ ШКОЛЛАШТЕ ШЫЖЕ ИСПЫТАНИИ ТӰҤАЛЕШ

Нуно испытанийлан ямде улыт

Медведевский средний школышто чылаже 46 тунемшым шыже испытанийлан кодымо. Нунын коклаште шукышт физика да руш йылме дене начар отметкым налын улыт. Туге гынат, шыже испытанийлан кодшо-шамыч „Ынде садак сдатлен она керт",—манын шонен огытыл, а шыже испытаний марте кеҥеж каникул жапыште ямдылалтын, начар отметкым пытараш да вес классыш вончаш задачым шынденыт. Нуно тыгай шонымашыштым шукташ чот тыршат. Шукышт каникулыш лекмекышт вигак ямдылалташ тӱҥалыныт, кажне кечын тунемме материалым повторитленыт. Правило-шамычым лудын, упражнялташ тӱҥалыныт. 1 август гыч школышто шыже испытанийлан кодшо йоча-шамычлан консультацийым да пырля повторитлымашым организоватлыме. Тышке кажне кечын йоча-шамыч погынат да испытанийлан ямдылалтыт. Теве 6-шо классыште туныктышо Мария Ивановна руш йылме дене консультацийым эртара. Тушто чыла повторитлен пытареныт, кызыт упражненийым веле ыштат. Чыла тунемше-шамычат школышто ыштыме упражненийымат, мӧҥгышкӧ пумо пашамат сайын ыштат. Садланак вет Родина Нина ден Калинина Анна испытанийлан шукертак ямде улыт.

8-ше классыште тунемше Ромелева Катя физика да литература дене шыже испытанийлан кодымо ыле. Тудат сайын ямдылалтын, ынде испытаний кечым веле вуча. 7-ше „А" классыште тунемше Калинин Иван „Шыже испытанийлан конституций дене отлично ямдылалтынам", манеш.

Вашке 20 август шуэш. Тиде кечын школлаште шыже проверочный испытаний тӱҥалеш. Медведево средний школышто тунемше йоча-шамычат кок кече гыч шыже испытанийым сайын сдатлаш да чылан вес классыш вончаш ямде улыт. С. Ч.

Йошкар-Олинский район, Медведево ср. школа.

Советский Латвийыште

Латвийыште чыла гимназий-шамычым средний школа манын вашталтен лӱмдымӧ. Нине школлаште 40 тӱжем наре йоча тунемаш тӱҥалеш. Туныктымылан окса ок налалт. Ожно тунемм ашлан тӱлаш окса уке дене кажне ийын 7 тӱжем марте йоча тунеммашым кудалтен.

Средний школышто ял озанлык дене практически заниматлымаш

Ынде у тунемме ий гыч ялласе неполный средний ден средний школлаште ял озанлык дене обязательный практический занятий-шамыч эртаралташ тӱҥалыт. 5-ше класс гыч тӱҥалын ботаникым, зоологийым, химийым, физикым преподаватлымаш школа пелен
се мланде участкылаште практический паша дене да образцовый озанлыклашке экскурсий-шамыч дене пырля ыштылтыт.

Школлаште юный натуралист, садовод, огородник, ял озанлык механизатор кружок-шамыч ышталтыт. Тиде тендам ял озанлык пашалан сайын туныктен кертеш. Но те общеобразовательный предмет-шамычымат нарушатлыде тунемаш тӱҥалыда.

Пионер ден школьник-шамычын Всесоюзный военно спортивный соревнованийышт лийын

2 августышто Вешнякиште (Москва лишне) латкок союзный республика-шамычын командыштын — пионер ден школьник - шамычын Всесоюзный военно-спортивный соревнованийышт тӱҥалын.

Соревнованийыште первый верым РСФСР-ын командыже налын.

Кокымшо верыш Казахский республика лектын, тудын деч вара—Украинский, Грузинский, Киргизский, Карело-Финский да моло республикысе команда-шамыч улыт.

РСФСР командылан СССР Оборона Калык Комиссариатын кусынлышо йошкар знамяжым пумо. Казахский республикын командыже ВЛКСМ Центральный Комитетын кусынлышо йошкар знамяжым кокымшо ганалан налын. Кумышо кусынлышо призым Украинын командыжлан пумо. Грузийын йоча командыжлан ший кубокым пуэныт.

Лӱймаш дене сай результатым ончыктышо йоча-шамычым кӱсенеш да кидеш коштыктымо шагат дене, велосипед, патефон, библиотека дене пӧлеклыме. Георгий Вишневский (Узбекский ССР гыч толын) да Юра Горбачев (Карело-Финский ССР) 50 очком налын кертшаш гыч 50 мак лӱен налыныт. Нуным шагат дене пӧлеклыме.

Чылаже соревнованийын 104 участникше-шамычлан пӧлекым пуэдыме.

Латвийысе молодежь национальный вургем дене. ТАСС Фото-Клише.

Советский футболист-шамыч Болгарийыш миеныт

7 августышто Москвасе „Спартак" футбольный команда самолет дене Болгарийын столицышкыже—София олашке чоҥештен миен. „Спартак" — СССР-ын ик эн виян командыже. 1936, 1938 да 1939 ийыште спартаковец-шамыч футбол дене СССР первенство верч модмаште сеҥен, чемпион лӱмым налыныт.

11 августышто София олан эн кугу „Юнак" стадионыштыжо „Спартак" команда Болгарийын чемпионжо —„Славия" дене модын. Тудым 6:1 счет дене сеҥен. Калык - шамыч „Спартаклан" чот совым кыреныт.

Ончылгече „Спартак" туштак София олан сборный командыже дене вашлийын. Сборный командыш София оласе эн сайын модшо футболист-шамычым веле погеныт тынат, нуным „Спартак" 7:1 счет дене сеҥен. Таче советский футболист-шамыч Москвашке чоҥештен толыт.

Вес классыш вончем

Ӱмаште тунемме годым мый геометрий дене заниматлаш ом йӧрате ыле. Мӧҥгӧ пумо пашам шуктен ом мий ыле. Геометрий дене теоремымат доказатлаш, задачымат решатлен да умылтарен мошташ кӱлеш. А мый тиде предмет дене задаций-шамычым „Эрла ыштем", манын шуко гана коденам. Тиде йоҥылыш верчак шошо испытанийыште мый геометрий дене „плохо" отметкым нальым.

Вет мыланем кок кече гыч тиде предмет дене испытанийым уэш кучаш верештеш. Но ынде кучен кертшашем нерген мый пеҥгыдын ӱшанем, вет тидлан кеҥеж мучко ямдылалтым.

АЛЕША ЧЕРНОВ.

Йошкар-Ола, 7-ше класс,
2-шо номеран школа.

Йошкар-Оласе 9-ше номеран школын 8-ше классыштыже тунемше шамыч—КУРМАНАЕВСКИЙ АЛЕКСЕЙ (шолаште) ден КОМАРОВ ИВАН физика дене шыже испытанийлан ямдылалтыт.

Фото М. ЧУРШУКОВЫН.

73

Советский авиаций тӱняште эн виян

Южышто кучедалмаш

Йоча-шамыч, мый тыланда советский летчик-шамычын боевой илышышт гыч кок эпизодым каласкалынем.

Белофинн-шамычын „Л“ пунктыштышт кӱлешан военный об'ект улмо нерген командований пален налын. Тудым пытараш кӱлеш улмаш. Кӱд советский бомбардировщик-шамыч приказым налын, тудо вер ӱмбак чоҥештеныт.

Чоҥештымаш кужу жап шуйнен. Самолет-шамыч пеш кӱшыч чоҥештеныт. Адак йӱштӧ.

Чыла самолетласе экипаж-шамычат шкеныштым пеш сайын чувствоватленыт.

Теве цель. Самолет-шамыч боевой курсыш возыныт. Штурман бомба кышкыме контактым темдале. Тиде жапыште моло самолет-шамыч гычат бомба-шамыч йогеныт. Ик минута эртымек, канде шикш ора да тулын нарынче йылмышт цельыш логалтымым ончыктеныт. Самолет-шамыч савырнен, шке аэродром велыш каеныт.

Кенета пыл лоҥга гыч тушманын истребительже-шамыч лектыч. Нуно пеш чот чоҥештеныт. Советский самолет-шамычын пулеметышт воктен стрелок-шамыч шып лийыч.

— Тра-та-та! — пулемет-шамыч тӱҥальыч. Стрелок, младший командир Василий Нечаев, тушман ваштареш поче-поче кок пулеметный очередьым колтыш. Тушманын самолетшым тул авалтышат, ӱлык возо.

Воктенак Арсеньевын самолетшо гыч младший командир Константин Каськон пулеметшо лӱлдеш. Тушманлан ик пулямат лукташ эркым пуыде, тудо тура лӱймӧ дене тудым пытара. Йӱлышӧ машина млавдыш каен возеш.

Иктӧр огыл кучедалмаш лийын. Тушман самолет-шамыч мемнан деч ныл гана шуко ыльыч. Истребитель-шамычын пеш виян атакышт ваштареш советский летчик-шамыч пеҥгыдын кучедалыныт.

Эн чот кучедалме годым тушманын истребительже Арсеньевын бомбардировщикше ӱмбак кержалтын. Теве тудо уже бомбардировщикын почшо деке лишемын.

Но молан Каськон пулеметшо пашам ок ыште? Тудын стволжо кӱшкыла шога.

Касько эмганен. Корыштымашым сеҥен, тудо пулемет деке кынелят гашеткым пызырале. Пуля-шамыч истребительын бензин бакышкыже верештыныт. Тушманын машинажым волгыдо тул авалтыш. Вес минутыштыжо пулеметчикын сознанийжат йомын...

Боевой строй денак самолет-шамыч шке аэродромышкышт каеныт. Тушманым чактарыме. Тудо латик самолетым йомдарен. Советский бомбардировщик-шамыч чыланат шке аэродромышкышт пӧртылын улыт.

Младший командир Василий Нечаев ден Константин Каськолан кучедалмаште шкеныштын лӱддымылыкыштым да отвагыштым ончыктымыштлан Правительство Советский Союз Герой лӱмым присвоитлен.

* * *

Советский летчик-шамыч шкеныштын йолташыштым кучедалме вереш нигунамат шуэн огыт кодо. Ик гана белофинский бандит-шамыч старший лейтенант Мазаевын самолетшым лӱеныт. Пурла мотор пашам ыштымым чарнен да йӱлаш тӱҥалын.

„Шкенан-шамыч деке миен шуаш ок лий“, — шоналтен летчик.

Ӱлнӧ кылмыше ерым ужынат, Мазаев машинам шындашлан ӱлык чоҥештен каен.

Тушман волышо самолет ӱмбак пеш чот лӱлдаш тӱҥалын. Зенитка, пулемет-шамыч чот лӱлдыт. Белофинн-шамыч окоп гыч лектын советский самолет ваштареш куржаш тӱҥалыныт. Нуно экипажым налнешт улмаш. Но пеш чот лӱйкалыме пуля-шамыч тушманлан чаракым шынденыт. Тиде советский летчик-истребитель-шамыч шкеныштын йолташышт-шамычлан полшаш толыныт. Пулемет дене чот лӱйылтын, нуно белофинн-шамычым угыч окопыш шылыктеныт.

Старший лейтенант Мазаев самолетым шынден.

— Илышынек она сдаялт, — тудо шке йолташыже-шамычлан ойлен.

Тиде жапыште ер ӱмбалне кок гана чоҥештен савырнен да кокымшо советский бомбардировщик шинчаш волен.

Группын командирже капитан Трусов шке самолетшым йӱлышӧ машина деке виктарен.

Шинчаш кайше самолет-шамычым летчик-истребитель-шамыч пеш чот эскереныт. Советский летчик-шамыч деке белофинн-шамычлан лишемаш эркым пуэн огытыл: чот лӱлдыныт.

— Кок еҥже — стрелокын кабиныш, икте — бомбовой люкыш, — капитан Трусов командоватлен.

Самолет йыр снаряд-шамыч пудештылыт. Но волтен шумо самолетын экипажше поген налме, Трусов газым пуа. Самолет шога. Самолетын ечышт кылмен пижыныт. Тунам летчик руль дене чот лӱҥгыкта да машиным тарвата, машина ончык чымалтеш. Летчик газым эша ешарен. Теве самолет южышкат кӱзен кайыш.

Ӱлнӧ Мазаевын йӱлышӧ машинаже шемын коеш. Тушман шонымашыжым шуктен кертын огыл: экипажым налын ыш керт.

Михаил Трусовын чаплын ыштымыжым советский правительство чот аклен. Тудлан Советский Союз Герой лӱмым присвоитлыме.

Авиацийын генерал-майор
Советский Союзын Геройжо
И. А. ЛАКЕЕВ.

АЭРОПОРТЫШТО

Эрдене эр. Волгалтеш...

Йӱдым эрыктыме вӱдыжгӧ мостовой дене автомобиль чыма. Шофер чӱчкыдын часышке онча. Пытартышлан, машина шоссешке лектеш да Московский аэропорт делан шогалеш. Тудо „Правда“, „Известия“, „Красная звезда“ у номер газета-шамычым конден.

Икмыняр минута гыч аэродром гыч южышко скоростной почтовый самолет-шамыч нӧлталтыт. Нуно Иркутскышто, Ташкентыште, Выборгышто, Кишиневышто, Свердловскышто да Совет элын моло олалаштыжат илыше-шамычлан газет-шамычым да почтым кондышт.

Аэропорт дежурныйын изи гына комнатыштыже пилот-шамыч погыненыт. Трассыште ийгечын могай улмыжо нерген пытартыш сведенийым налме. Чапле заллаште пушкыдо диванлаште да креслылаште уже пассажир-шамыч шинчат. Аэродромын кумда ужар пасуштыжо самолет-шамыч шинчат. Техник да моторист-шамыч машиным онченыт, бензиным бакышке пыштеныт, мотор да прибор-шамычым проверятленыт.

4 час эр. Аэропортышто кече тӱҥалын.

Асфальтированный корнышко первый пассажир-шамыч лектыт. Аҥысыр тошкалтыш дене нуно 12 веран самолетыш кӱзат да йӧнан пушкыдо креслылашке шинчыт. Мотор йӱк самолет кӧргыштӧ йылтак огеш шокто.

Машина шыман мланде гыч ойырла да яндар эр южеш йомеш. Курс—Симферопольыш налме.

Тиде самолет почеш машина-шамыч Харьковыш, Ростовыш каяш южышко нӧлталтыт.

Ангара-шамычын леведышышт ӱмбач кугу ныл моторан ужар самолет чоҥештен эрта. Тудо Москва гыч Ташкентыш срочный грузым нангая.

Минеральный Водашке пеш кугу Д—760 самолет кая. Тушан икганаште 64 пассажир чоҥештен кертеш. Самолетышто малыме веран посна каюта, библиотека, буфет уло. Кайме годым кажне пассажир внутренний телефон дене кунам кӱлеш гын, завтракым, обедым заказатлен, у газетым, шашкым, шахматым, домином йодын кертеш.

Кечывал деч вара аэропортын залыштыже пассажир-шамыч почти огыт кой. Нуным вашлийше шамыч вашталтат. Нуно перронышко лектыт, тужечын аэродром сайын коеш. Тыште чӱчкыдынак йоча-шамычым вашлияш лиеш:

Коля Лавягин Москва лишне ила. Идалык мучко тудо отлично тунемын. Коля авиамоделизмым йӧрата. Школьный кружокышто тудо бензиновый моторчикан авиамодельым первый ыштен. Колям ачаже аэродромышко наҥгаяш да Москва ӱмбалне чоҥештылыкташ сӧрен. Нуно Московский аэропортыш толыныт. Москва ӱмбалне чоҥештылмаш лийын огыл гынат, но Коля тӱрлӧ типан аэроплан-шамычым йылт лишычак ужын.

... Горизонтышко шем точка лектеш. Вот тудо утыр лишемеш. Икмыняр минут гыч аэродромын ужар пасушкыжо самолет шинчеш. Тудо москвич-шамычлан Владивосток гыч почтым конден. Тудын почеш посадкыш скоростной пассажирский самолет толеш. Тудо юг гыч чоҥештен толын. Машина гыч кечеш кӱйшӧ калыше курортник-шамыч лектыт.

... Кас лиеш. Шокшо кече юалге кас дене вашталтеш. 8 час кастене аэродромыш Алма-Ата гыч толшо самолет вола. Тудо москвич-шамычлан фруктым конден. Ик кечыште гына Москвашке 37 самолет чоҥештен толын, а Москва гыч 40 самолет чоҥештен каен.

Аэродром ӱмбалне тетла мотор-шамычын йӱкышт огеш шокто. Самолет-шамыч волгалтмеш шыпланеныт. Но аэропортышто илыш минутланат ок чарне. Аэропортын зданийлаже гыч канде комбинезонан еҥ-шамыч лектыт. Тиде—инженер, техник, пашазе-шамыч. Йӱдым нуно эше ик гана прибор-шамычым проверятлат, чыла частьым ончат, корнышто пален налме тӧрсыр нерген пилот-шамычын каласымышт почеш тӧрлат.

Аэропорт зданийыште синоптик-шамыч ийгечын могай улмыжым определятлат. Аэропорт дежурный эше ик гана вес эрлан расписанийым онча. Врачат ок мале, кажне минутышто санитарный самолет дене черлылан полыш пуаш каяш ямде.

Лӱмын ыштыме пӧртлаште пилот-шамыч канат. Волгалтмеке нуно адак шке машиныштым мӱндыр корнышко наҥгаят.

В. П.

КУЗЕ СМЕЛЫЙ ЛИЯШ

Ик гана мыланем Калинин оласе Игорь лӱман тунемше нерген ойлышт. Игорь лучко ийыш каен. Тудо пеш кертше, серьезный да шоналтен ыштыше йоча улмаш. Тудлан сай тунемашыже чыла йӧн лийын. А пашаже гын, йӧршын вес семын лектын: Игорь пеш начар тунемын да кодшо тунемме ийын первый чырыкыштыже куд начар отметкым налын.

Тудо тунеммым... авиаций пашам йӧраташ тӱҥалмыже дене кудалтен. Шкенжын чыла жапшым, даже урок ямдылшаш жапшымат Игорь авиамоделист-шамыч кружок пашалан, самолет да летчик-шамыч нерген книга лудашлан пуэн.

Пилотлан культурный, тунемше еҥ лияш кӱлмӧ нерген Игорь умлен огыл. Тугак тунеммыжым кудалтыме дене тудо шкенжын шонымыжым шукташлан шкаланже шке чаракым шындымыжымат умлен шуктен огыл.

Мый Игорьлан возышым: самолетым грамотный еҥ велэ кӱлешын тунем налын кертеш. Физикым, математикым, географийым да моло предметымат чаплын шинчыде ок лий.

Пел ий наре жап эртымек, Игорь деч письма тольо. Тудо шкенжын „плохо“ отметкыже-шамычым тӧрлатымешкыже мыланем письмам возен огыл улмаш. Кумышо чырыкыште тудын ик „плохо“ отметкыжат лийын огыл.

„Нылымше чырыкыште „отлично“ да „хорошо“ отметка-шамычым гына налаш тыршем“,—манын мыланем Игорь возен.

* * *

Шукерте огыл, мый Хабаровск ола гыч Вася лӱман тунемше деч письмам налым. Вася йодеш: „Кузе смелый лияш?“

Мутат уке, смелый лияш рецептым пуаш йӧсӧ. Но чынжым кӧ шкаланже ӱшана, тудо смелый. А ӱшанымаш, шинчымаш, привычка, шкендым тӧрлатылын, пашам ыштыме дене велэ лиеш.

Мемнан жапысе великий летчик Валерий Чкалов лӱддымӧ улмыжлан чапланен ыле. Ик гана теве могай случай лийын. Тудо скоростной истребитель дене волен шичнеже. Шассижым волташ тӱҥалын. Кенета—шола орава лектын пурлаже пижын шинчынат, ок лек.

— Мом ышташ? Ик орава дене шинчаш гын, шергакан машина пудырга.

Мый самолетым утарышаш улам!—решитлен летчик.

Тыге тудо 40 минут жап эртак мертвый петлым ыштылын, кок гана мойын пӧрдын савырнылын. Вик мланде ӱмбакла чонгештыл волен. Южысо акробатика ыштыме дене Чкаловын шинчажланат пычкемышын кояш тӱҥалын. Но тудо пурла „оравам“ чарашке лукмешке машиным пӧрдыктылын. Тыге машина утаралтын.

Высший пилотажын фигуржо-шамычым сайын ок шинче ыле гын, моштышо да опытан летчик ок лий ыле гын, Чкалов тыгай смелостьым ыштен кертеш ыле мо? Конешне, уке!

Шке нергенем каласем. Летчик лиймекем мый первыйрак самолетым пеш шекланен вӱдем ыле. Мутлан, тӱтыран годым ик ганат чоҥештен омыл: вет, прибор почеш, нимом ужде чоҥештылын моштен омыл. Млaндым, кавам ужде мый пӧртшӧ мардежыш ом логал, манын ӱшанен ом керт ыле.

Южо летчик-шамыч мыйын утыж дене шекланыше улмемлан воштылыт ыле. Нуно мыйым просто лӱдшылан шотленыт. Но тиде лӱдмаш огыл ыле. Ик ий гыч мый прибор-шамыч дене чоҥештылаш тунемым. Тунам мыйым тӱтырат, йӱдат лӱдыктен кертын огытыл. А кӧ ожно мыйым лӱдшылан шотлен гын, ынде пешак смелый улат, манын ойлаш тӱҥальыч.

Вара чынак ик ий ожнысо деч смелыйрак лийынам мо? Нимынярат уке! Но тиде мый шкемын виемлан, шинчымашемлан ӱшаненам.

Кунам айдеме шкаланже ӱшана гын, тудо смелый да решительный лиеш.

* * *

Почта чӱчкыдынак мыланем шкенан элын тӱрлӧ луклаж гыч: Арктика гыч, Юг гыч, Дальний Восток гыч йоча-шамыч деч письмам конда.

Йоча-шамыч каҥашым йодыт, шкеныштын неудачышт нерген, куанымашышт нерген возат.

Чӱчкыдынак мый дечем йодыт: „Кузе смелый летчик лияш?“. Мый нунылан эре вашмутым пуэм: шинчымаш, шинчымаш да шинчымаш. Шинчымаш велэ ӱшанымашым, вийым да смелостьым пуа.

Советский Союзын Геройже **М. Водопьянов.**

Мый чоҥештылаш тунемым

Ӱмаште сентябрь тылзыште мый Йошкар-Оласе аэроклубын пилотный отделенийышкыже возалтым. Тушто кастене, 5 час гыч 10 час марте тунемман. Тидын деч посна средний школын 8-ше классыштыже тунемым. Туштыжо кечывалым заниматлена. Тыге мый кок школыштат тунемаш пижым. Летный школышто ме аэроплан моторым тунемаш тӱҥалва. Тыршен тунеммем дене теорийым „отлично“ отметка дене тунем пытарышым. Теорийым тунем пытарымек, практический занятий—инструктор дене пырля чоҥештымаш тӱҥале. Чоҥештылаш тӱҥалмым ме чот вучышна.

Инструктор дене пырля чоҥештылме годым мый планированийым, савырнылмашым, тулеч молымат сайын пален нальым. Инструкторын замечанийже-шамычым мый эре блокнотыш возенам. Теве мый ручкам пеш писын шупшылам ыле, адак савырнымаште передачым сайын ыштен ом мошто ыле. Инструктор замечанийым ыштышат, мый йоҥылышым вашке тӧрлатышым.

Тений 16-шо июльышто эрдене автомашина дене аэродромыш миен шогална да „Экипаж чоҥешташ ямде“, — манын рапортым пуышна. „Таче те шкет-шкет чоҥештылаш тӱҥалыда“, — манын мыланна каласышт. Мыят шлемем сайын тӧрлатышым да очким шинчаш волтен шындышым. Молгунамсе семынак спокойно кабиныш пурен шинчым. Вот мыланем южыш кӱзаш командым пуышт. Первый гана южышто шкетын тыгай кугу машинам вӱдаш лӱдыкшырак ыле, но мый шкаланем пеҥгыдын ӱшанышым. Тыге южышто ик гана савырнышымат, мландыш волен шинчым. Кабинка гыч волымек, начальник „Полетым сайын ыштенат“, — манын кидым кучыш. Тидын деч вара чоҥештылам велэ огыл, высший пилотажын фигурыштым, мертвый петлымат ыштылам. Мертвый петлым ыштыме годым, ӱнчыльӧ, кумыкат чоҥешташ перна. Мыланем практика денат „отлично“ отметкым шындышт.

Тыге мый аэроклубысо летный школымат, средний школын 8-ше классыжымат сайын тунем пытарышым. Мыйын шонымашем — истребитель самолетым виктараш сайын тунем шуаш.

Средин Валерий.
Йошкар-Ола,
6-шо номеран школа.

СРЕДИН ВАЛЕРИЙ самолет воктене (Йошкар-Ола аэродромышто). Фото М. ЧУРШУКОВЫН.

Летчик лиям!

Пешак кӱшнӧ, кандалге каваште
Шийла чолгыж эрта самолет.
Чылт кӱдырчӧ—лӱшка пеш торашке:
Чоҥешта изаемже—пилот.

Эрта тиде герой изаемже,
Рӱзем кидым куанен тудлан.
Мыят кӱшкӧ, ой, кузе кӱзынемже!
Шуэш жап! Мыят летчик лиям!

Загайнова Рая.

Ронгинский район,
Кужмарий НСШ.

ЮНЫЙ АВИАСТРОИТЕЛЬ-ШАМЫЧ

Соревнований тӱҥалмеш икмыняр час гына кодын.

Кумда ужар олык покшелне стартлан пытартыш гана ямдылалтмаш каен. Юный авиамоделист-шамыч шкеныштын авиамодельыштым, планерын, самолетын, модельышт-шамычым проверятлылын да испытыватлен улыт. Кенета моло модель-шамыч деч пеш сай модель южышто ала мыняр гана вучыдымын савырнышат, варажым южышто йӧсыракын савырнен, нерже дене млaндыш керылте.

Юный конструктор пудыргышо деталь-шамычым ӧрын ончен. Тиде модельлан тудо мо чоло вийым пыштен! Адак лач шыгыр минутышто пудырген. Старт марте пудыргышо модельым тӧрлалтен шукташ ок лий. Тудын верчак чыла командылан энгек лиеш. Умаште могай йӧсылык дене налме первый верым тудлан кучен кертaш ок лий.

Иоча йыр йолташыже-шамыч чумыргышт. Тыгай кугу энгек лиймекак йолташыже-шамыч тудлан полышым пуаш толыныт. Пӱтынь команда — шым еҥ погынен.

Йолташ-шамычышт пудыргышо модель ӱмбак пӱгырнышт. Паша шолаш тӱҥале. Пел час гыч модель у гай лие...

Тиде ӱмаште Москва лишне, юный авиамоделист-шамычын соревнованийышт годым лийын. Москван Дзержинский районысо детский технический станцийын командыже—столицын эн сай авиамоделист командыже адакат первый верым налын. Володя Рябчиковын, Миша Серебрянниковын, Ваня Смирновын модельышт пеш сай результатым ончыктен улыт, а Женя Солодовниковын планер модельже южышто 1 часат 43 минут да 20 секунд лийын, тыге тудын модельже международный рекордым шынден.

Вот ынде уже кок ий лиеш чыла соревнованийлаштат Дзержинский районысо ДТС-ын командыже нигӧлан сеҥалтмашыже уке. Если ниче йоча-шамыч деч: „Кузе те эре сеҥен кертыда?“,—манын йодат гын, нуно чыланат ик йӱк дене каласат: „Келшен илымаш“. Вара адак ешарат: „Мемнан деч дружныйрак илыше коллектив Москваште очыни, укеат“.

Стартыш лекме деч ончыч юный изобретатель-шамычлан шуко тыршашышт логалеш. Советский йоча-шамычын пеш чот йӧратыме спорт—авиамоделизмлан пеш чот тыршымаш, чытен кертмаш, пеҥгыдылык, математикым, физикым, черченийым сайын шинчаш кӱлеш. Чылажымат пеш сайын ончаш, расчитатлаш кӱлеш. Изи йоҥылыш, 1 граммлан нелыт йоҥылыш улмашат тыйын пашатым йӧршын локтыл кертыт.

Эн сай авиамоделист-шамыч Женя Солодовников, Володя Рябчиков, Жора Альбов шыгыр жапыште йолташышт-шамычым эрек утарат, йоҥылышым муаш, кузе ыштышашым да посна деталь-шамычым кузе тӧрлатыме нерген каҥашым пуат. Кажне кечын гаяк детский технический станцийыш у да у йоча-шамыч чоҥештылше модель ышташ тунемаш толыт. „Ожнысо“ авиамоделист-шамычышт у еҥ-шамычлан шке шинчымашыштым пуат, нунылан „Юный авиастроитель“ значоклан нормым сдатлаш ямдылалташ полшат. Лабораторийын 15 активистше-шамыч школлаште да форпостлаште авиамодельный кружок-шамычым вуйлатат.

Йоча-шамыч авиамодельный лабораторийыште веле огыл пашам ыштат. Нуно музейыш, аэроклубыш коштыт, мемнан элын знатный летчикше-шамыч дене вашлийыт, авиаций нерген литературым лудыт да обсуждатлат.

В. Потоцкая.

74

Москва—латкуд Советский Социалистический республика-шамыч Союзын столицыже. Снимкыште: Манежный площадь.

Модель ышташ йӧратем

Ондак мый ялыште илышым, туштак тунемым. Тунеммем годым утларакше самолет нерген да Советский Союзысо летчик-шамыч нерген книга-шамычым лудам ыле. Нунын кокла гыч „Почему летает самолет"— книга мыланем пеш келшыш.

Ӱмаште ме ешге олаш илаш толна. Олаш толмеке детский технический станций пелен авиакружокыш возалтым. Тыге ӱмаште сентябрь тылзыште ДТС пелен авиакружокышто пашам ышташ тӱҥальым.

Первый ыштыме моделем схематический ыле. Тидым ыштымек авиамоделизм дене эше чот интересоватлышым да фюзеляжный (кӧргашан) планерым ышташ решитлышым. Ончычшым тиде паша мыланем нелын тучо, но кугу интерес дене пашам ыштымем дене тидым мый ыштен кертым. Модель сай лие. Варажым бензиновый моторчикан модельымат ышташлан ямдылалташ тӱҥальым. Бензиновый моторчикан модельым ыштыме деч ончыч мый шуко книгам лудынам. Книга-шамыч модельым ыштымаште мыланем пеш кугу полышым пуышт. Кызыт мый шкемын шонымем шуктышым: модельым ыштен пытаренам, но тудлан йӧрышӧ мотор гына уке. Кызыт пеш точно шотлен, бензиновый моторан у модельым ышташ шонем. Тиде модельым мый сентябрь тылзыште ышташ тӱҥалам.

Кызыт мыйын ик шонымаш гына: средний школым сайын тунем пытараш да аэроклубыш тунемаш пураш.

Николаев Авенир.
Йошкар-Ола, 6-шо номеран школа, 7-ше „В" класс.

Южно-русский овчаркын межше

Тений Всесоюзный ял озанлык Выставкыште первый гана южно-русский овчарка пий ончыкталтеш. Ик жап тиде урлык пий чылт пытен манаш лиеш ыле. Кызыт тиде чапле урлык пий вашке гына эшеат шукемдалтеш.

Южно-русский степьласе овчарка ушан, чытен кертше улмыж дене шергаканлан шотлалтеш. Тиде пийын нугыдо, кужу межше дене трикотажный шокшо вургем ышташ йӧра.

Крымысе колхозник-шамыч Выставкыште южно-русский пийын межше дене ыштыме йоча костюм, пӧр'ең да ӱдыр-шамычын свитрыштым, берет, чулка-шамычым ончыктат. Туштак тыгай пийын межше да тудын дене шӱдырымӧ шӱртӧ ончыкталтыт. Тудын межше ару да пешак пушкыдо.

„Кӧ йоҥгылышым муэш?" модышын результатше

Тиде модышышто чылаже 23 йоча-шамыч участвоватлышт. Нунын кокла гыч 8-ышт веле 10 йоҥгылышан ответым колтеныт, молышт чыла 10 ответым колтен огытыл.

Эн сай результатым Охотников Леонард (Йошкар-Олинский район, Кузнецово средний школа) ден Кузнецов Алексей (Моркинский район, Кугу-Кожлаял НСШ) ончыктеныт. Нуно коктынат 3 очко гыч погеныт. Охотников Миша (Йошкар-Олинский район, Шеклянурский НСШ), Петров Владимир (Сотнурский район, Карай НСШ) да Росляков Илья (Сернурский район) ик очко гыч погеныт. А моло йоча-шамычышт нуль да нуль деч шагал очком погеныт. Молан тыге лийын, те паледа: вет кажне йоҥгылыш ыштымылан ик очко кудалталтеш, манын условийыште ойлымо ыле. Южо йоча-шамыч чын йоҥгылышым иктымат муын огытыл, а чын ойлымымак йоҥгылыш манын возеныт. Тыге 10 тыгай „йоҥгылыш" мумылан (—10) очко (алгебраический йылме дене: минус 10) пуалтын. А минусан числа нуль деч изи. Теве Чемеков Сергей (Косолаповский район, Марий-Билямор НСШ) 9 йоҥгылышан ответым колтен. Тудо ик чын йоҥгылышым муын, а молыштым чын гынат, йоҥгылыш манын. Тыге ме тудлан минус 7 очком (нуль деч шагал) шотлышна.

Ме ӱшанена: те, модшо-шамыч, келгынрак шонен, йоҥгылышым кычалаш тӱҥалыда ыле гын, шукырак чын йоҥгылышым муыда ыле. Садлан лийын, вескана организоватлыме модышышто участвоватлымыда годым ответдам кок-кум гана проверитлыл колтыза.

Лудшо-шамыч! Адак те могай модышым вучеда? Мемнан деке возыза.

Редакций.

Шултыш кинде верч

Америкын Соединенный штатлаштыже пашазе- шамычын йочашт тыге илат

Генри Диккенсонлан латмыл ий, тудо ешыштыже вич йоча кокла гыч эн кугуракше. Ачаже текстильный фабрикыште пашам ышта. Пытартыш ийыште тудын пашадаржым кок гана иземденыт. Тудын ыштен налме окса дене ешыже илен ок керт. Садлан Генрилан тунеммым кудалтен, кушто ачаже пашам ышта, тудо фабрикышкак каяш логалын.

Паша кече 5 час эрдене тӱҥалеш. Фабрика мӧҥгышт деч тора, садлан пашашке опоздаяш огыл манын, Генри ден ачажлан йӱдым кум часланак кынелашышт кӱлеш. Генри кечылан кандаш час кужу яшлыкан изи оравам шӱкеден коштеш. Тудо куымо цехыш шӱртан шпулько-шамычым шупшын конда да яра шпулькыжым шӱдырмӧ цехыш адак мӧҥгеш шупшыкта.

Фабрикыште тудын деч посна 14 ияш йоча-шамыч молат шукын пашам ыштат.

* * *

Дженни Бараун 15 ияш. Тудын тазалыкше начар. Докторат каласен: „Дженни тудо фабрикыштак пашам ышташ тӱҥалеш гын, кужун огеш илэ". Но ачажын налме оксаже огеш сите, садлан Дженни пашашке пурен. Тудо вич час эрдене кынелеш. Содор гына кочкын, фабрикышке куржеш. Каяш тора — вич километр.

Дженни пӧр'ең йымал чиемлаште ургышым тӧрлатыл урга. Лу мужыр бельем ургымылан тудо 5-6 центым (25-30 копейкым) веле налеш. Тудо лу мужырым шуктымеке, тиде нелэ нумалтышым воктенысе пӧлемышке наҥгаяш кӱлеш. Кечывал шушаш делан тудын кидше коршташ тӱҥалеш. Бельежым чӱчкыдын волтенат шуа. Тудлан адак нӧлталын, уэш опташ да пидаш кӱлеш.

Кас велеш тудын вуйжо савырна, кидше-йолжо тарванен кертдыме лиеш.

* * *

Американский олалан уремлаштышт газетым ужалше йоча-шамыч куржталыт да йӱкышт оралгымеш кычкырат:

— Теве у газета! Теве пытартыш увер!

Нине йоча-шамычлан 8,10,12 ий. Нуно шӱкшӱн чиеныт. Тиде йоча-шамыч кеч-могай ийгечыштат школа гыч толын, вигак редакцийлашке куржыт да нелэ ора дене газетым налашлан черетыш шогалыт. Газетым налын, нуно уремлаште коштедаш тӱҥалыт. Тыге газетыштым ужален пытарымеш коштыт.

(„Пионерская правда" гыч).

МУТАН ЗАДАЧА

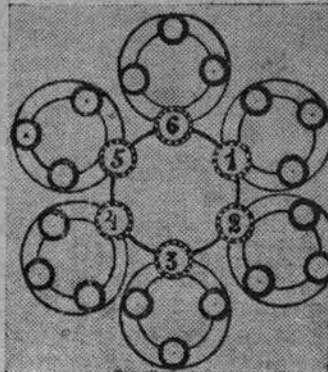

Тиде задачым тыге решитлыман: кажне тӱжвал кругласе мут-шамычын тӱҥалтыш буквашт цифран круглаште лийышт.

Тӱжвал кругласе мут-шамыч: 1. Искусство. 2. Шудан лоп вер. 3. Насекомый. 4. Отравлятлыше газ. 5. Ожнысо татар-шамычын государствышт. 6. Кечывал могыр.

Кӧргысӧ кругышто — ял озанлык ушем.

Володя Токмурзин колтен.
Удмуртский АССР, Каракулинский район, „Чолпан" колхоз.

45-ЫМ ПАЙЛЫЗА

45-ан числам ныл тӧр огыл ужашлан пайлыза.

Нине ужаш-шамыч теве могай улыт: первый ужашыш 2-ым ушет, але кокымшо ужаш гыч 2 лукташ, але кумшо ужашым 2-лан шукемдет, але нылымше ужашым 2-лан пайлет гын, чыла действий ыштымекат ответ ик гаяк лиеш.

Ответ-шамыч
(12 ИЮЛЬЫСО „ЯМДЕ ЛИЙ" ГАЗЕТЫМ ОНЧО)

КАРАНДАШЫМ НӦЛТАЛДЕ

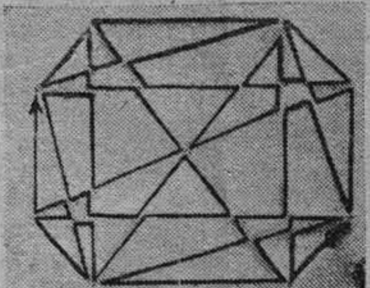

У ФОРМАН КРОССВОРД

„Р" дене мут-шамыч тыгай улыт: 1. Роман. 2. Роза. 3. Рак. 4. Руда. 5. Рис. 6. Ронго. 7. Руш. 8. Ряд.

„Р" деч посна: 1. Оман. 2. Оза. 3. Ак. 4. Уда. 5. Ис. 6. Онго. 7. Уш. 8. Яд.

Эн ончыч чын ответым колтеныт: Кузнецов Витя (Моркинский район, Арын НСШ), Лукоянов Иосиф (Волжский район, „Заря" колхоз), Семенов Александр (Моркинский район, Янситово ял).

Врид отв. редактора— И. Ф. ФЕДОТОВ.

Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже. Э914.

73